

R E C E N Z J A

**dysertacji doktorskiej Pani mgr Magdaleny Bieli-Cwyki nt.
„Konstrukcje tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności.
Studium socjopedagogiczne na przykładzie Zakładu Karnego w Krzywańcu”
przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Agnieszki Gromkowskiej-Melosik, dr h.c.
oraz promotora pomocniczego dr Marcina Gierczyka, prof. UŚ**

1. Podstawa sporządzonej oceny i konteksty ogólne rozprawy

Podstawą wydania oceny rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Bieli-Cwyki nt. „Konstrukcje tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności. Studium socjopedagogiczne na przykładzie Zakładu Karnego w Krzywańcu” przygotowanej pod kierunkiem wybitnej badaczki problemów tożsamościowych Pani prof. dr hab. Agnieszki Gromkowskiej-Melosik, oraz promotora pomocniczego Pana dr Marcina Gierczyka, prof. UŚ jest pismo Przewodniczącej Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika prof. dr hab. Agnieszki Cybal-Michalskiej, Dziekana Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z dnia 19 czerwca 2023 r., zgodnie z Uchwałą Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Wydział Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z dnia 13 czerwca 2023 r., o ocenę rozprawy.

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska Pani mgr Magdaleny Bieli-Cwyki dotyczy istotnego/zasadniczego/podstawowego problemu jakim jest proces kształtowania tożsamości jednostki tej wyjątkowej niepowtarzalnej cechy dla każdego z nas, a w szczególności w specyficznych uwarunkowaniach kulturowych jakie stwarza cela więzienna zakładu karnego. W moim odczuciu praca jest bardzo ważnym, istotnym głosem w dyskusji problemu konstruowania tożsamości, a w szczególności osób odbywających karę pozbawienia wolności

- jednostek młodego pokolenia, a tacy dzisiaj w zdecydowanej większości odbywają karę pozbawienia wolności. Wpisuje się w odwieczną i zawsze aktualną jakże ważną dyskusję nad procesem kształtowania tożsamości, gdzie spotykamy się ze znaczącą ilością pozycji literatury krajowej i zagranicznej w tym zakresie, ale z prezentowanego przedmiotu badań jest ona znikoma, a w szczególności w obszarze naszego kraju.

Z przesłaną pracą do recenzji zapoznałem się z dużym zainteresowaniem. Doceniam rozmach przygotowanych i zaprezentowanych rozważań teoretycznych w zakresie tożsamości, uwarunkowań przestępczości kobiet i odbywania kary pozbawienia wolności. Doceniam zaangażowanie badawcze autorki i całkowity wkład doktorantki w przygotowanie pracy. Pragnę już na wstępie stwierdzić, iż przygotowana i przedstawiona praca doktorska merytorycznie jest bardzo poprawna, a Autorka osiągnęła postawiony cel. Tym samym potwierdziła swoje kompetencje badaczki i umiejętności prowadzenia dyskursu naukowego, co jest kluczowe w perspektywie naukowo-badawczej, dydaktycznej.

2. Struktura, podział, merytoryczna ocena rozprawy

Przygotowana i przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska jest bardzo obszerna – liczy 324 strony, siedem rozdziałów., posumowanie zakończenie, bibliografię w układzie dwóch części, wzbogacona fotografiami. Całość otwiera spis treści i wstęp. Można przyjąć, iż w pracy zachowano należyte wręcz idealne proporcje ilościowe między warstwą teoretyczną i badawczą (analizą empirycznych wyników). Pierwsza część wraz ze wstępem, metodologicznymi podstawami badań własnych zajmuje 161 stron. Druga część zawiera analizę i interpretację wyników badań własnych wraz z podsumowaniem, zakończeniem bibliografią 163 strony. W zaprezentowanej strukturze, bardzo poprawnie i jednolicie przyjęto oznaczenie rozdziałów i podrozdziałów przyjęte w pracach naukowych i konsekwentnie je stosowano. Zachęcam do przyjęcia struktury podrozdziałów w rozdziale pierwszym z uwagi na jego zakres, objętość ale pozostawiam to do dyspozycji Autorki. Struktura przygotowanej i przedstawionej dysertacji w mojej ocenie jest przejrzysta, poszczególne rozdziały i podrozdziały wynikają jeden z drugiego, tworząc spójną całość.

Przypisy bibliograficzne wykonano z należyłą starannością i nie budzą zastrzeżeń. Język pracy jest poprawny, jednak w przypadku publikacji w części lub całości do czego gorąco zachęcam Autorkę niezbędne jest wykonanie korekty redakcyjnej, ewentualnych uzupełnień.

Całość przedstawionej pracy w mojej ocenie napisana jest stylem wysoce komunikatywnym. Autorka w mojej ocenie posiada wiedzę, umiejętności co uzewnętrzniają przygotowane treści zawarte w całej pracy, zwłaszcza w narracjach, przywołaniach z pozycji

literaturowych, przeprowadzenie badań i ich gruntowna analiza. Dlatego też bardzo wysoko oceniam przygotowany i przedstawiony tekst recenzowanej pracy.

W części pierwszej w rozdziale pierwszym jako wprowadzającym w tematykę, Autorka zmierzyła się problematyką tożsamości jako kategorii teoretycznej.

Poprzez zaprezentowane szerokie ujęcie tożsamości jako specyficznej wartości Autorka przedstawia tożsamość jako pewnego rodzaju komponent współtworzący jednostkową odrębność i indywidualność osoby, której ukształtowane podłoże zarówno biologiczne, jak i kulturowe, różnymi czynnikami zewnętrznymi i wewnętrznymi stanowi niezbywalną własnością jednostki.

Prowadzony dyskurs koncertuje na tożsamości: podmiotowej i nabytej. Wskazuje, iż przy kształtowaniu się tożsamości szczególne znaczenie ma przestrzeń kulturowa w jakiej żyje dana jednostka co z punktu przedmiotu badań wydaje się kluczowe. Prezentując kategorie tożsamości: tożsamość osobistej (indywidualna, jednostkowa), tożsamość społecznej uwypukla, że dla wyodrębnienia tożsamości jednostkowej znacznie ma przebieg procesu dojrzewania, adaptacji, integracji czy też stawania się częścią społeczności, grupy, a dla tożsamość grupowej, która skupia się wokół tego jak ważne są interakcje z innymi ludźmi i jak silny wpływ na kształtowanie się tożsamości jednostkowej ma wykraczanie poza granice własnej grupy.

Warto przytoczyć tu za Lechem Witkowskim, iż tożsamość stanowi wysiłek twórczy, który dla żyjącej w społeczeństwie jednostki jest właściwie niezbywalny. Tożsamość to coś, czego nie można zaniechać czy też zastąpić. W ramach niej jednostka kształtuje sposób postrzegania siebie i otoczenia¹.

Również interesująco została zaprezentowana tożsamość społeczna zawierająca w sobie także tożsamość lokalną, nazywaną też tożsamością regionalną wraz z jej składnikami. Dopełnieniem kategorii tożsamości są sposoby ich kształtowania ujęte w formie tabelarycznej.

Trafna jest też prezentacja ujęcia modelu kształtowania tożsamości wg. Erika Erikssona w kontekście możliwości pojawienia się kryzysu co z uwagi na przedmiot badań jest szczególnie cenne.

W kolejnym, drugim rozdziale Autorka zamieściła ujęcie przestępstwa w prawie karnym. Dokonała interesującej charakterystyki przestępczości kobiet ze szczególnym zwróceniem uwagi na płeć w kontekście kultury przemocy, oraz zaprezentowała typy i tendencje przestępczości wśród kobiet. Przestępczość wśród kobiet budziła i budzi nadal

---

¹ L. Witkowski, *Rozwój i tożsamość w cyklu życia. Studium koncepcji Erika H. Eriksona*, Łódź 2009, s. 33.

emocje, jest nadal w pewien sposób postrzegana jako temat tabu zatem zaprezentowany rozdział oceniam jako wysoce przydatny i bardzo dobrze przygotowany.

W rozdziale trzecim Autorka zaprezentowała koncepcje wyjaśniające przestępczość kobiet. Swoje rozważania oparła na dwóch paradygmatach stojących ze sobą w opozycji, związanych z postrzeganiem kobiet i kobiecości esencjalizmie i konstruktywizmie. Korzystając z literatury, a w tym głównie swojej Mentorki znakomitej Badaczki prof. dr hab. Agnieszki-Gromkowskiej-Melosik dr h. c. w prezentowaniu treści w zakresie konstruowania tożsamości kobiecej, konkluduje wnioskami, iż dzisiaj mamy do czynienia z minimalizacją różnic między płciami, ale też z zagubieniem kobiet i ich przebudzcowaniem.

Doktorantka bardzo trafnie z wykorzystaniem źródłowym, a w tym obcojęzycznym zaprezentowała problematykę przestępczości kobiet w koncepcjach antropologicznych, genetycznych, biochemicznych psychologicznych i socjologicznych.

W mojej ocenie Autorce z powodzeniem udało się w tych rozdziałach zaprezentować ujęcie teoretyczne nie z obowiązku zamieszczania problematyki badawczej, głównie pojęciowej, różnego typu koncepcji w tego typu pracach, a prezentacji zmiany w orientacji problemu przestępczości kobiet, zwrócenie uwagi na czynniki społeczne, kulturowe i ekonomiczne, a nie tylko biopsychiczne. Takie ujęcie jest wysoce interesujące, wymaga badania co uczyniła Doktorantka, wykracza poza przyjęty stereotyp problematyki przestępczości.

Zagadnienia związane z izolacją penitencjarną kobiet to jest wykonywaniem przez nie kary pozbawienia wolności, a w szczególności zwrócenie uwagi na skutki, zaistniały kryzys, przerwanie biografii, w wymiarze emocjonalno-społecznym, formalno – zawodowym odnajdujemy w rozdziale czwartym.

Elementy funkcjonowania osób osadzonych oraz ich praw w instytucji totalnej, jaką jest zakład karny opisano w rozdziale czwartym. Jest on o tyle interesujący do czego przyzwyczaiła nas Doktorantka już we wcześniejszych rozważaniach iż odnosząc się do literatury, unormowań prawnych, jako praktyk odbywający liczne wizytacje i hospitacje zakładów karnych zauważyła, że „każda jednostka kieruje się własnymi wewnętrznymi rozporządzeniami, które często znacznie różnią się od siebie pod względem jakości i nasilenia”², co ma kluczowe znaczenie dla odbywających karę pozbawienia wolności.

Wyczerpująco i na bardzo dobrym poziomie zaprezentowała Autorka specyfikę wykonywania kary pozbawienia wolności przez kobiety z dzieckiem w ujęciu prawnym ale i przypadku Domu Matki i Dziecka w Krzywańcu w rozdziale piątym. Cennym jest nie tylko

---

² Przedstawiany wydruk pracy s. 84.

opis strukturalno - formalny Zakładu Karnego w Krzywańcu, ale także realizowanych tam programów takich jak „ Okno na świat”, „Przebudzenie”, „Opowiesz mi bajkę” i „Chodź, pomaluj mój świat”.

W mojej ocenie niewątpliwie rozdziały czwarty i piąty przygotowane zostały z należytą starannością. W prowadzonym dyskursie wyłania się znaczenie wymiarów emocjonalno społecznych i zawodowych, a także pełnionych ról w trakcie odbywania kary i warunków jej odbywania.

W metodologicznych podstawach badań własnych zwrócono uwagę na wybraną i zastosowaną kategorię badań jakościowych, dokonano charakterystyki terenu badań, zaprezentowano sposób organizacji i przebiegu badań, próbę badawczą i zastosowaną metodę badawczą. Autorka określiła cele badań: *Jakim było pozyskanie wiedzy na temat tego, jak kobiety skazane na karę pozbawienia wolności postrzegają swój pobyt w zakładzie karnym oraz istotne komponenty tożsamości (role społeczne, zawodowe i rodzinne)?*³ W mojej ocenie warto dookreślić przedmiot badań, który wybrzmiewa w tytule pracy i kategorii metody badawczej w jej strukturze.

Autorka sformułowała główny problem badawczy w pytaniu: Jak kobiety odbywające karę pozbawienia wolności postrzegają swoje role społeczne, zawodowe i rodzinne?, a następnie przyjęła pięć problemów szczegółowych:

Jak uczestniczki badań postrzegają przyczynę swojej obecnej sytuacji społecznej (pobyt w zakładzie karnym)?

Jak uczestniczki badań postrzegają rolę edukacji w życiu człowieka?

Jak uczestniczki badań postrzegają rolę rodziny w kształtowaniu tożsamości?

Jak uczestniczki badań postrzegają własną kobiecość?

Jak uczestniczki badań postrzegają pobyt w zakładzie karnym?

Pomimo dużego doświadczenia Doktorantki w funkcjonowaniu jednostek zamkniętych, (Zakłady Karne) (od 10 lat prowadzę projekty, realizuję programy resocjalizacyjne oraz odbywam wolontariat)⁴, bardzo rzetelnie zaplanowała, przygotowała i przeprowadziła proces badawczy co uważam za bardzo cenne.

Poprzez badania i ich analizę w mojej ocenie Autorka uzyskała odpowiedzi na sformułowane problemy, zatem osiągnęła określony cel.

Warto podkreślić, iż część pierwsza pracy rozważania teoretyczne osadzone są w bogatej literaturze.

Część druga pracy to prezentacja analizy wyników badań własnych Autorki. Badania zostały prowadzone w 2022 roku w Zakładzie Karnym w Krzywańcu wśród 14 osadzonych

---

³ Tamże, s. 152.

⁴ Tamże, s. 165.

kobiet⁵. Całość zwieńcza wspomniane podsumowanie i zakończenie oraz bibliografia, które również oceniam jako bardzo znaczące w całości przygotowanej pracy.

W siódmym rozdziale w mojej ocenie dokonywane przez Panią mgr Magdalenę Biele-Cwykę analizy i interpretacje są bardzo przekonujące, bogate w treści i znaczenia. Wszystkie mają charakter wysoce usystematyzowany, przejrzysty, czytelny a przy tym erudycyjny i pełen refleksji. Całość analiz z wywiadów poprzedza charakterystyka kobiet uczestniczących w badaniach, wprowadzając czytelnika w proces tworzenia/powstawania/konstruowania tożsamości badanych.

Z zaprezentowanych analiz dowiadujemy się o mozaikowości biograficznej kobiet.

W mojej oceni Autorce udało się trafnie uzyskać zbadać i opisać proces konstruowania tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności. Tożsamości fizycznie odgródzonej kratami celi, przerwanej, ale kształtowanej innej. Można by przyjąć, iż mamy do czynienia z kategorią tożsamości mozaikowej. Może jest to tożsamość w świecie na rozdrożu o której pisze Marek Szczepański i Anna Śliz⁶. Część badanych wspomina okres dzieciństwa w kategorii „raju utraconego”, natomiast u części była to kategoria długotrwałej sytuacji kryzysowej, bez wsparcia emocjonalnego ze strony najbliższych rodziców, bez etapu odbudowy, który jest kluczowy w sytuacji kryzysowej, co można wnioskować, że skutkowało, iż część z nich stała się sprawcami przemocy. Funkcjonowanie w rodzinach dysfunkcyjnych mogło spowodować iż same w związkach popełniały przestępstwa. Na tą mozaikowość w trakcie odbywania kary składają się pełnione role: żon, matek, partnerek i inne, aktywność fizyczna, stylizacja ciała, wystrój – dekoracje cel mieszkalnych, udział w programach resocjalizacyjnych. Charakterystyczne jest to, iż badane kobiety tak jak i osadzeni mężczyźni mają plany na swoje życie po opuszczeniu zakładu karnego.

Przygotowana i przedstawiona praca stanowi cenny materiał dla współczesnej pedagogiki resocjalizacyjnej, pedagogiki penitencjarnej, działalności wychowawczej socjalizacyjnej zarówno w warstwie teoretycznej, jak i w aplikacjach praktycznych do wykorzystania jednak z rozwagą z uwagą na próbę badawczą, czynnik emocjonalny, subiektywność odczuć, sytuacji zdarzeń.

---

⁵ Tamże, s.160-161.

⁶ M. Szczepański, A. Śliz, *Tożsamość w świecie na rozdrożu*, W: G. Libor, J. Wódz (red.), "Niedokończone tożsamości społeczne : szkice socjologiczne" (s. 79-96). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2015.

Gratuluję Doktorantce, Pani Profesor Agnieszce Gromkowskiej-Melosik jako opiekunowi naukowemu i promotorowi pomocniczemu Panu profesorowi uczelni Marcinowi Gierczykowi znakomitej pracy.

3. Konkluzje końcowe

Mając na uwadze wysoką jakość merytoryczną przegotowanych i przeprowadzonych badań , a nade wszystko przygotowanej pracy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Bieli-Cwyki nt. „Konstrukcje tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności. Studium socjopedagogiczne na przykładzie Zakładu Karnego w Krzywańcu”, stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska odpowiada wymogom określonym w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, zatem wnioskuję do Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu o dopuszczenie Pani mgr Magdaleny Bieli-Cwyki do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Mając na uwadze wysoki poziom przygotowanej pracy doktorskiej i jej wkład w rozwój współczesnej pedagogiki resocjalizacyjnej i pedagogii penitencjarnej wnioskuję o jej wyróżnienie.

dr hab. Marek Walancik, prof. AWSB

Będzin – Dąbrowa Górnicza 08.08.2023 r.